

Adroddiad Blynyddol Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwynedd ac Ynys Môn 2021

Rhagair y Cadeirydd

Dyma gyflwyno ein trydydd adroddiad blynyddol. Yn yr adroddiad byddwn yn hunan-adlewyrchu ar yr hyn a gyflawnwyd yn erbyn ein [Cynllun Llesiant \(2018\)](#). Wrth gwrs, nid oes modd edrych yn ôl ar 2020/21 heb gyfeirio at argyfwng Covid-19 a'r effaith a gafodd ar ein gwasanaethau, ein busnesau a'n trigolion. Mae delio â'r argyfwng wedi amlygu pwysigrwydd y gwasanaethau sy'n cael eu darparu gan y sector gwirfoddol a chyhoeddus i'n cymunedau, a phwysigrwydd y cydweithio sydd rhyngddynt. Hefyd, mae'r argyfwng wedi rhoi'r chwydd wydr ar faterion a oedd yn bodoli eisoes e.e. materion iechyd meddwl, gwytnwch cymunedol, gor-dwristiaeth, ail gartrefi a bygythiadau i'r Gymraeg. Bydd yn bwysig ein bod fel Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus yn sicrhau bod ein hamcanion Llesiant yn derbyn sylw fel rhan allweddol o'r adferiad yn dilyn yr argyfwng.

Cyflwyniad

Mae [Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol \(Cymru\) 2015](#) yn gosod dyletswydd ar gyrff cyhoeddus i wella llesiant cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol Cymru. Mae'r ddeddf yn seiliedig ar yr egwyddor o ddatblygu cynaliadwy ac mae'n rhoi dyletswydd ar gyrff cyhoeddus i osod a chyhoeddi amcanion llesiant ac i gymryd pob cam rhesymol i gyflawni'r amcanion hynny. Mae'r egwyddor o ddatblygu cynaliadwy yn cyfeirio at bum ffordd o weithio y mae disgwyl i gyrff cyhoeddus feddwl amdanynt er mwyn ein helpu i gydweithio'n well ac i fynd i'r afael â rhai o'r heriau hirdymor sy'n ein hwynebu. Y pum dull yw ystyried yr hirdymor, atal problemau rhag digwydd, gweithio'n integredig rhwng cyrff cyhoeddus, cydweithio er mwyn cyflawni'r amcanion a chynnwys pobl sydd â diddordeb mewn cyflawni'r nodau llesiant, gan sicrhau fod y bobl hynny'n adlewyrchu amrywiaeth yr ardal maen nhw'n ei wasanaethu.

Gwnaeth y Ddeddf hefyd sefydlu Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus sy'n cynnwys cynrychiolaeth o wahanol gyrff cyhoeddus. Rôl y byrddau yw i asesu cyflwr llesiant eu hardaloedd ac i bennu amcanion i sicrhau'r cyfraniad gorau posib tuag atynt. Mae'n ddyletswydd arnom fel Bwrdd i gyhoeddi Cynllun Llesiant Lleol yn nodi'n amcanion yn dilyn gwneud yr asesiadau llesiant.

Yn dilyn ei asesiadau llesiant yn ôl yn 2017, blaenoriaethwyd chwe maes gan y Bwrdd: Yr Iaith Gymraeg; Cartrefi i bobl leol; Effaith tlodi ar lesiant ein cymunedau; Effaith newid hinsawdd ar lesiant cymunedau; Iechyd a gofal oedolion a Lles a llwyddiant plant a phobl ifanc. Yn dilyn ystyriaeth lawn o'r gwaith sy'n digwydd i fynd i'r afael ag effaith tlodi ar draws Gwynedd a Môn, penderfynodd y Bwrdd nad oedd angen iddynt ymgymryd â rôl pendant yn y maes yma ar hyn o bryd ond y byddent yn derbyn cyflwyniadau'n rheolaidd ar y gwaith sy'n digwydd ac yn ystyried a oes rôl i'r Bwrdd gamu mewn i'r dyfodol. Er mwyn mynd i'r afael â'r blaenoriaethau eraill, sefydlodd y Bwrdd bedwar is-grŵp gweithredol:

- Newid Hinsawdd
- Cartrefi ar gyfer pobl leol
- Iechyd a Gofal Integredig
- Yr Iaith Gymraeg

Mae'r adroddiad yma felly'n cyfeirio at waith yr is-grwpiau uchod. Yn bennaf, mae'r sefydliadau sy'n rhan o'r Bwrdd wedi canolbwyntio ar adfer ein cymunedau yn y flwyddyn ddiwethaf. Gofynnodd y Grŵp Rhanbarthol oedd yn gyfrifol am adfer o'r argyfwng i'r Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus ystyried eu rôl yn y gwaith o adfer, gan ganolbwyntio ar wytnwch cymunedol. Felly gofynnwyd i bob aelod o'r Bwrdd gynnal dadansoddiad sefyllfaol er mwyn gwella ein dealltwriaeth am y materion hynny sy'n effeithio ein cymunedau fwyfwy ers yr argyfwng. Cynhaliwyd gweithdy ym mis Medi 2021 i drafod y materion hynny ymhellach, gan roi ystyriaeth i sut allwn weithio efo'n gilydd i ymateb iddynt. Penderfynwyd fod nifer o

sefydliadau'r Bwrdd yn cydweithio eisoes er mwyn ymateb iddynt ac mai rôl y Bwrdd felly fyddai cadw trosolwg o'r gwaith a cheisio sicrwydd ein bod fel cyrff cyhoeddus yn ymateb yn briodol.

Bydd y Bwrdd yn parhau gyda'r gwaith o asesu cyflwr ein cymunedau fel rhan o'u hasesiad o lesiant 2021/22, ac fel rhan o hynny bydd cyfle i glywed gan bobl a chymunedau Ynys Môn a Gwynedd am yr hyn sy'n bwysig iddynt. Bydd yr asesiad yn gwella dealltwriaeth y Bwrdd am anghenion ein cymunedau, gan edrych ar yr heriau a'r cyfleoedd i'r dyfodol.

Adroddiad ar waith Is-grwpiau'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus

Newid Hinsawdd

Pam fod hyn yn bwysig i drigolion Gwynedd a Môn?

Sefydlwyd is-grŵp Newid Hinsawdd i annog cydweithio ymysg sefydliadau cyhoeddus ar liniaru effaith newid hinsawdd, ac yn benodol effaith llifogydd arfordirol a mewndirol ar ein cymunedau. Rydym wedi adnabod yr angen i addysgu a chydweithio gyda'n cymunedau er mwyn eu paratoi ar gyfer heriau presennol newid hinsawdd a'r rhai sy'n ein wynebu i'r dyfodol. Y nod wrth wneud hyn yw i geisio lliniaru'r effaith y mae unrhyw ddigwyddiadau o dywydd eithafol yn ei gael ar y cymunedau hynny.

Diweddariad ar ein gwaith hyd yma

Er bod argyfwng Covid-19 wedi mynd a'n sylw yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, mae materion newid hinsawdd dal yn her fawr i ni. Ni allwn ymateb i'r heriau sydd o'n blaenau ar ein pen ein hunain felly bydd ymdrech gydweithredol yn hanfodol.

Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf comisiynodd Cyfoeth Naturiol Cymru waith i edrych ar ddull rhanbarthol o liniaru effaith Newid Hinsawdd. Roedd hyn ar ran pob Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus yng Ngogledd Cymru a Bwrdd Arweinyddiaeth Gogledd Cymru. Prif allbwn y gwaith yma oedd cytundeb i gydweithio ar draws y sector cyhoeddus yng Ngogledd Cymru i ymateb i'r her, trwy sefydlu grŵp Newid Hinsawdd ar gyfer Gogledd Cymru. Prif nod y grŵp yma fydd i gyrraedd nodau Llywodraeth Cymru i leihau allyriadau Carbon. Bydd ffocws y gwaith gan Fwrdd Gwasanaethau Gwynedd ac Ynys Môn yn parhau i fod yn ymateb ar lefel lleol i'r heriau newid hinsawdd.

Cynhaliwyd cyfres o weithdai, a gwahoddwyd nifer fawr o sefydliadau i gyfrannu a chytuno ar gynllun gweithredu tymor byr, canolig a hir. Daethpwyd i gasgliad mai'r camau nesaf fydd gweithio'n agos efo cymunedau i gynnal sgysiau angenrheidiol am yr hyn sy'n bwysig mewn perthynas â newid hinsawdd, a llifogydd yn benodol.

Yn ogystal, mae Cyfoeth Naturiol Cymru wedi cynnal sgysiau efo'n cymunedau fel rhan o'u Datganiadau Ardal. Bu'r sgysiau yn gyfle i ni feddwl beth sydd angen i ni wneud fel unigolion, cymunedau a sefydliadau i ymateb i Newid yn yr Hinsawdd. Bydd y canfyddiadau a'r prif negeseuon a ddeilliodd o'r sgysiau yn cael ystyriaeth gan yr is-grŵp newid hinsawdd.

Yn ystod y cyfnod clo bu i nifer ohonom sylweddoli pwysigrwydd yr amgylchedd naturiol. Roeddem yn defnyddio llai ar ein ceir ac fe welom effeithiau positif ar ansawdd ein haer a dŵr .

Sut mae'r is-grŵp yn cyfrannu at Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015?

Mae is-grŵp yn gweithredu nifer o'r ffyrdd o weithio sydd wedi eu datblygu fel rhan o egwyddor datblygu cynaliadwy'r Ddeddf trwy:

- ddeall anghenion cymunedau penodol sy'n ein galluogi i gynllunio ar gyfer yr **hirdymor**
- **cydweithio** gyda nifer o gyrff cyhoeddus a'n cymunedau
- **cynnwys** ein rhanddeiliaid yn rhan annatod o waith yr is-grŵp

Cartrefi ar gyfer pobl leol

Pam fod hyn yn bwysig i drigolion Gwynedd a Môn?

Yn wreiddiol gofynnodd y Bwrdd i'r grŵp sefydlu trefn cydweithio yn y sector dai a datblygu mwy o gartrefi addas a fforddiadwy yn y llefydd cywir. Wrth gwrs roedd gan nifer o bartneriaid y Bwrdd gynlluniau i ddatblygu tai fforddiadwy yn barod ond un mantais o gydweithio oedd i gyflawni arbedion maint – sef datblygu tai ar y cyd er mwyn lleihau'r costau datblygu ac i allu canolbwyntio ar ddatblygu tai arloesol. I gyflawni'r arbedion maint rhagwelwyd bod angen datblygu mwy nag un safle ar yr un pryd ac i gyd-gaffael y gwaith datblygu ynghlwm â hynny.

Diweddariad ar ein gwaith hyd yma

Am resymau y tu allan i reolaeth yr is-grŵp a gan nad oedd digon o safleoedd wedi eu cyflwyno gan bartneriaid y Bwrdd, ni fu'r weithred o gyd-gaffael y datblygiadau tai oedd dan ystyriaeth yn bosib.

Er hyn, sefydlwyd trefn gydweithio dda yn y sector dai a chanolbwyntiwyd ar y gwaith o gynllunio ar gyfer datblygu mwy o dai fforddiadwy yn y llefydd cywir, gyda phwyslais ar ddatblygu tai arloesol ag ôl troed carbon isel. Ni fu'n bosib datblygu mwy o dai fforddiadwy y tu hwnt i drefniadau presennol y sefydliadau. Fodd bynnag, bu adolygiad o'r holl safleoedd segur o fewn dalgylch Gwynedd a Môn, ac fe lwyddodd y Cymdeithasau Tai a Chyngor Môn i ddenu cymorth ariannol drwy'r drefn grant IHP4 (“Innovative Housing Programme Phase 4”) sydd wedi sicrhau rhaglen i ddatblygu 139 o dai arloesol fforddiadwy ym Môn. Cyfrannodd gwaith yr is-grŵp at y broses trwy gydweithio ar y cais grant.

Mae sefydlu trefn cydweithio wedi bod yn fanteisiol iawn i'r partneriaid. Mae hyn wedi arwain at werth ychwanegol i waith sydd eisoes yn mynd rhagddo gan bartneriaid trwy rannu syniadau a gwybodaeth, ac arfer dda. Trwy gydweithio hefyd, llwyddwyd i werthuso gwahanol fodelau o dai arloesol a bydd yr ymarfer hwn o ddefnydd i nifer o'r partneriaid perthnasol wrth iddynt ddatblygu tai yn y dyfodol.

Yn ogystal, trwy gydweithio fe rannwyd ymarferion da, a gwnaethpwyd trefniant i rannu gwybodaeth rhwng swyddogion cyllid rhai o'r sefydliadau cyhoeddus. Rhannwyd eu methodoleg a rhagdybiaethau ariannol wrth ystyried hyfywedd ariannol cynlluniau datblygu'r wahanol bartneriaid. Bydd canlyniad hyn o ddefnydd i'r partneriaid perthnasol wrth iddynt ddatblygu tai yn y dyfodol.

Yn dilyn hyn felly, mae'r is-grŵp cartrefi wedi ystyried a chytuno fod eu gwaith yn dirwyn i ben gan nad oes gwerth pellach y gallent ei ychwanegu at waith sydd eisoes yn cael ei gyflawni yn y maes tai gan sefydliadau unigol. Bydd angen i'r Bwrdd felly ailystyried y flaenoriaeth hon a chytuno ar y ffordd ymlaen.

Yn ychwanegol i waith yr is-grŵp cartrefi mae'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus wedi bod yn ystyried effaith argyfwng Covid-19 ar faterion eraill tai. Yn ystod gweithdy a gynhaliwyd gan y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus ym mis Medi 2020 trafodwyd dau fater yn benodol sydd wedi eu hamlygu fwyfwy yn sgil yr argyfwng, sef digartrefedd ac ail gartrefi. Yn amlwg mae gan bartneriaid y Bwrdd rôl i'w chwarae wrth ymdrin â'r materion yma ond am y tro, cytunwyd mai rôl y Bwrdd fyddai i gadw trosolwg o'r materion ac i dderbyn diweddariadau gan y partneriaid i'r dyfodol. Bydd hyn yn galluogi'r Bwrdd i deimlo sicrwydd fod y materion yma yn cael yr ymdriniaeth briodol gan y cyrff cyhoeddus.

Sut mae'r is-grŵp yn cyfrannu at Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015?

Mae is-grŵp yn gweithredu nifer o'r ffyrdd o weithio sydd wedi eu datblygu fel rhan o egwyddor datblygu cynaliadwy'r Ddeddf, drwy:

- cyfrannu at gyflawni cynlluniau **hirdymor** o ddatblygu tai y sefydliadau sydd ynghlwm â'r prosiect
- annog **cydweithio** rhwng nifer fawr o sefydliadau cyhoeddus.

Iechyd a Gofal

Er mwyn cyflawni yn erbyn y maes blaenoriaeth yma fe sefydlwyd is-grwpiau yn y meysydd plant, oedolion ac iechyd meddwl. Mae pob un o'r is-grwpiau yma'n adrodd i'r is-grwp iechyd a gofal. Pwrpas yr is-grŵp iechyd a gofal yw sefydlu trefn cydweithio yn y sector dan sylw a chadw trosolwg o'r gwaith o datblygu a thrawsnewid gwasanaethau, a'r ffordd yr ydym yn cefnogi unigolion yn ein cymunedau.

Profodd y gwaith yn y maes iechyd a gofal i fod yn allweddol bwysig wrth i ni ymdrin ag argyfwng Covid-19 ac wrth i ni gynnal y gwaith o adfer ein cymunedau wedyn. Datblygwyd ffyrdd newydd o weithio yn rhithiol sydd wedi bod o fantais mawr i'r timau aml-ddisgyblaethol. Trefnwyd cyfarfodydd wythnosol ymysg y partneriaid yn ystod cyfnod yr argyfwng hefyd er mwyn trafod y gwasanaethau oedd fwyaf dan bwysau a chynnig ymatebion ar y cyd. Dangoswyd parodrwydd i gydweithio ac addasu i amgylchiadau gwaith heriol iawn.

O ganlyniad i'r angen i'r gwasanaethau perthnasol flaenoriaethu eu hymateb i'r argyfwng, gohiriwyd gwaith yr is-grŵp iechyd a gofal am gyfnod, sef y gwaith o drawsnewid ein gwasanaethau. Erbyn hyn mae'r gwaith wedi ail gychwyn a cheir isod ddiweddariad ar eu cynnydd yn ystod y flwyddyn ddiwethaf:

Iechyd Meddwl

Mae'r ffrwd gwaith yma'n canolbwyntio ar ddatblygu system fwy integredig gyda ffocws ar waith ataliol. Mae pedair rhan i'r rhaglen:

- Cydweithio i hyrwyddo iechyd a lles emosiynol ac atal argyfyngau iechyd meddwl rhag datblygu
- Darparu ymateb cyfannol, amserol i anghenion unigol gyda'r nod o gefnogi pobl i aros yn ddiogel yn y gymuned
- Datblygu'r gweithlu- Mae gwaith integreiddio iechyd gofal yn cyflwyno newidiadau i'n ffordd o weithio. Byddwn yn datblygu'r sgiliau a'r wybodaeth sydd eu hangen ar gyfer gweithredu ar y cyd.
- Datblygu tai mwy hygyrch a phriodol (a chymorth) i bobl sydd mewn perygl o argyfwng iechyd meddwl.

Yn fwy diweddar mae Ymarferwyr Iechyd Meddwl sydd â rolau i gefnogi unigolion yn gweithio mewn pedwar meddygfa teulu yng Ngwynedd ac Ynys Môn. Golygir hyn fod unigolion yn gallu cael mynediad amserol i asesiad a chefnogaeth iechyd meddwl. Mae hyn yn gam cadarnhaol ymlaen ac yn ymateb i'n hamcan o gynllunio gwasanaethau ataliol.

Oedolion

Mae ffocws wedi'i roi ar osod sylfeini cryf ar gyfer y Timau Adnoddau Cymunedol (TAC), sef timau sydd wedi eu sefydlu o fewn 5 ardal ac sy'n cynnwys aelodau o staff yr awdurdodau lleol a'r Bwrdd Iechyd. Pwrpas y TAC yw tynnu gwasanaethau ynghyd i ddarparu'r gefnogaeth briodol i'n trigolion, i sicrhau un pwynt cyswllt i faterion iechyd a gofal unigolion, ac yn y pen draw i'w cefnogi i fyw'n annibynnol.

Mae nifer o dasgau wedi'u cwblhau yn ystod y flwyddyn diwethaf ar osod y sylfeini ar gyfer y TAC, sydd i gyd yn cyfrannu at gyflwyno a gweithredu'r ffordd newydd yma o weithio. Rhoddwyd sylw i faterion llywodraethu gwybodaeth i sicrhau bod cytundebau rhannu data addas mewn lle; darparwyd hyfforddiant mewn arweinyddiaeth amlddisgyblaethol; datblygwyd system Sharepoint sy'n caniatáu i holl aelodau'r TAC rannu gwybodaeth berthnasol am eu gwaith a'r rhwystrau maent yn eu hwynebu ac mae'r holl ddatblygiadau yn cael eu cyfathrebu i godi ymwybyddiaeth ohonynt.

Yn ogystal â'r gwaith o sefydlu trefniadau'r TAC mae'r is-grŵp iechyd a gofal hefyd wedi bod yn datblygu prosiectau ar lefel Awdurdod Lleol ac is-rhanbarthol megis:

- prosiect drws ffrynt SPOA -ystyried modelau o sefydlu llefydd canolog i gael mynediad at wasanaethau iechyd a gofal
- prosiect rhyddhau o'r ysbyty – i sicrhau fod pobl yn gallu cael eu rhyddhau o'r ysbyty mor fuan a diogel â phosib, trwy gydweithio fel tîm i gefnogi'r unigolyn i adael yr ysbyty.
- model gofal cartref newydd i Wynedd – sy'n edrych ar y ffordd rydym yn darparu gwasanaethau iechyd a gofal, gan canolbwyntio ar yr hyn sy'n bwysig i bobl sy'n derbyn y gwasanaethau hynny
- prosiect gweithio'n ddwyieithog - er mwyn cefnogi'r defnydd o'r Gymraeg yn y maes iechyd a gofal.

Yn ogystal, mae gwaith yn digwydd yn rhanbarthol i ymateb i'r Asesiad o Anghenion Poblogaeth. Bydd yr is-grŵp yn annog y cydweithio rhwng yr Awdurdodau Lleol a'r Bwrdd Iechyd ac yn cadw trosolwg o'r gwaith ar gyfer yr Asesiad hwnnw.

Plant

Yn wreiddiol y bwriad oedd i ddatblygu tîm aml disgyblaethol sy'n cwmpasu ystod eang o weithwyr proffesiynol a fyddai yn darparu gwasanaeth trawsnewidiol o ansawdd uchel i blant a theuluoedd ar gyrion gofal. Bu i'r gwaith gael ei ohirio oherwydd argyfwng Covid-19. Fodd bynnag, mae'r is-grŵp plant bellach wedi ymgynghori â rheolwyr tîm a staff y sefydliadau ac wedi llunio rhaglen hyfforddiant sy'n cynnwys amrywiaeth eang o hyfforddiant i staff. Bydd hyn yn eu galluogi i weithio'n well gyda phlant a theuluoedd ar gyrion gofal, er mwyn darparu'r gofal a chefnogaeth briodol.

O safbwynt cymorth cynnar i blant a theuluoedd mewn cymunedau lleol, mae'r is-grŵp yn cydweithio gyda'r trydydd sector gyda'r nod o helpu teuluoedd i ailintegreiddio yn eu cymunedau ar ôl y cyfnod clo ac i ddarparu cymorth a chefnogaeth gynnar i'r teuluoedd hynny.

Mae trefniadau cadarn bellach wedi eu sefydlu gan yr is-grŵp iechyd a gofal er mwyn gyrru'r gwaith yn ei flaen wrth i ni ailgydio yn dilyn gorfod blaenoriaethu ein hymateb i argyfwng Covid-19. Mae'r is-grŵp hefyd wedi cael amser i ail edrych ar eu cylch gorchwyl, ac mae'r allbynnau disgwylidig yn glir am y 6-12 mis nesaf sef:

- Gwneud cynnydd yn y ffrydiau gwaith plant, oedolion ac iechyd meddwl gan mai rôl yr is grŵp fydd cydweithio gydag arweinyddion yr is-grwpiau ar ymateb i'r rhwystrau sy'n eu hatal rhag gweithredu yn llawn.
- Parhau gyda'r trefniant i rannu gwybodaeth a data ymysg ein partneriaid er mwyn cynllunio gwasanaethau'n effeithiol.
- Cyflawni'r camau gweithredu a gytunwyd ar gyfer yr is-grŵp gan y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus.

Sut mae'r is-grŵp yn cyfrannu at Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015?

Mae is-grŵp yn gweithredu nifer o'r ffyrdd o weithio sydd wedi eu datblygu fel rhan o egwyddor datblygu cynaliadwy'r Ddeddf ac yn cyd-fynd â llawer o'r egwyddorion dylunio cenedlaethol sydd yn 'Cymru Iachach', Strategaeth Iechyd a Gofal Cymdeithasol y Llywodraeth, trwy:

- roi ystyriaeth i dueddiadau'r **dyfodol** ac ymateb i newidiadau mewn demograffeg
- roi cynaliadwyedd ein system iechyd yn allbwn i'r is-grŵp er mwyn cynllunio ar gyfer y dyfodol
- datblygu model **ataliol**

- **integreiddio** ein gwasanaethau iechyd a gofal er mwyn gwneud gwahaniaeth gwirioneddol i fywydau ein trigolion
- cydnabod ystod eang o ffactorau sy'n dylanwadu ar iechyd a lles (gan gynnwys addysg, tai, llai o ddirgartrefedd, twf economaidd, adfywio, hamdden a'r amgylchedd)
- sylweddoli'r buddiannau o **weithio mewn partneriaeth**

Yr Iaith Gymraeg

Pam fod hyn yn bwysig i drigolion Gwynedd a Môn?

Mae'r Bwrdd yn deall pa mor bwysig yw'r Gymraeg i'n cymunedau ar draws Wunedd a Môn, a'i fod yn rhan o wead cymdeithasol a hunaniaeth ddiwylliannol yr ardal. Mae gallu byw eu bywydau drwy gyfrwng y Gymraeg a chael mynediad at wasanaethau a gweithgareddau cymunedol yn y Gymraeg yn bwysig i'n cymunedau ac rydym wedi ymrwymo i gydweithio er mwyn cynyddu defnydd o'r Gymraeg o fewn cyrff cyhoeddus yng Ngwynedd a Môn. Rydym hefyd wedi ymrwymo i hyrwyddo'r Gymraeg fel yr iaith ddewis ar gyfer cyfathrebu ymysg sefydliadau cyhoeddus ar draws y ddwy sir.

Wrth gwrs, mae argyfwng Covid-19 wedi cyflwyno rhai heriau sylweddol i sefydliadau wrth geisio sicrhau parhad eu gwasanaethau. Mae'r amodau a'r cyfyngiadau o orfod gweithio'n rhithiol, yn ogystal â'r diffyg gallu i grwpiau cymunedol ddod at ei gilydd wedi ei gwneud hi'n anodd cynnal rhai gwasanaethau a chyfleon i ddefnyddio'r Gymraeg. Rydym ni fel cyrff cyhoeddus wedi ceisio sicrhau fod y dinesydd yn parhau i gysylltu ac ymwneud â'r cyrff cyhoeddus yn eu dewis iaith, ac yn parhau i fod yr un mor angerddol am gyfrannu at darged Llywodraeth Cymru o gael miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Diweddariad ar y gwaith hyd yma

Mae'n deg cydnabod fod gwaith yr is-grŵp hwn i bob pwrpas wedi'i oedi'n gyfan gwbl yn ystod 2020/21 o ganlyniad i'r argyfwng Covid-19. Oherwydd bod aelodau o staff perthnasol wedi eu harallgyfeirio i waith gwahanol neu wedi gorfod newid eu blaenoriaethau, ni lwyddodd yr is-grŵp i gyfarfod yn rheolaidd er mwyn gyrru'r rhaglen waith yn ei blaen.

O ganlyniad felly, nid oes cynnydd i adrodd arno ar gyfer 2020/21. Fodd bynnag, nodwyd yn Adroddiad Blyneddol y Bwrdd ar gyfer 2019-20 fod yr is-grŵp yn ystyried prosiect sy'n ymwneud ag ymddygiad ieithyddol mewn derbynfeydd ac mae hyn yn parhau'n flaenoriaeth. Y bwriad gwreiddiol oedd i dreialu gwahanol fathau o ymyraethau er mwyn medru darparu arweiniad i staff derbynfeydd o wahanol sefydliadau ar sut mae annog defnydd o'r Gymraeg gyda'r nod o gynyddu hyder y cyhoedd i ddefnyddio'r Gymraeg wrth ymwneud â chyrff cyhoeddus.

Er bod y prosiect hwn wedi'i gymeradwyo gan aelodau'r Bwrdd ym mis Mawrth 2020, ni fu'n bosib ei roi ar waith wrth i nifer o dderbynfeydd ar draws y cyrff cyhoeddus gau oherwydd cyfyngiadau'r cyfnod clo. Fodd bynnag, ers yn fuan yn 2021 rydym wrthi'n adolygu'r cynnig prosiect gwreiddiol er mwyn adlewyrchu'r sefyllfa sydd ohoni bellach. Mae hyn yn cynnwys ystyried y newid sydd wedi bod yn y ffordd y mae'r cyhoedd yn cyfathrebu gyda sefydliadau cyhoeddus ac unrhyw newid mewn rôl derbynfeydd.

Ein gobaith yw medru cychwyn ar y gwaith yn dilyn cymeradwyaeth buan gan y Bwrdd. Yr amcan yw normaleiddio'r Gymraeg wrth i bobl fynd o amgylch eu busnes cyhoeddus ac yn y pendraw, gallai hynny arwain at nid yn unig mwy o bobl yn defnyddio gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg ond hefyd cynnydd yn y nifer o bobl sy'n ei geisio a'i ddisgwyl gan gyrff o bob math. O bersbectif y trigolyn, mae mynegiant yn aml yn rhwyddach wrth ddefnyddio iaith gyntaf yn enwedig wrth drafod materion sensitif, megis materion yn ymwneud â llesiant unigolion, felly'r nod yw symleiddio'r broses o gael cymorth briodol.

Mae'r is-grŵp hefyd wrthi'n ystyried prosiectau posibl eraill i fynd i'r afael â'r ymrwymiad yng Nghynllun Llesiant Gwynedd a Môn er mwyn gallu rhoi rhaglen waith am y flwyddyn i ddod mewn lle.

Sut mae'r is-grŵp yn cyfrannu at Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015?

Mae is-grŵp yn gweithredu nifer o'r ffyrdd o weithio sydd wedi eu datblygu fel rhan o egwyddor datblygu cynaliadwy'r Ddeddf, yn ogystal a'r ffyrdd ychwanegol sydd wedi eu cytuno gan y BGC sef y Gymraeg a Chydraddoldeb trwy:

- sicrhau fod yr **Iaith Gymraeg** yn rhan naturiol o waith Gwasanaethau Cyhoeddus Gwynedd ac Ynys Môn

- **cydweithio** i godi ymwybyddiaeth, rhannu arferion da, datblygu sgiliau a hyder y gwasanaethau cyhoeddus i ddefnyddio'r Gymraeg gyda defnyddwyr gwasanaeth a'u hannog i wneud defnydd o'r Gymraeg dro ar ôl tro
- **cynnwys** barn rhanddeiliaid perthnasol wrth iddynt gyflwyno prosiectau newydd.

Edrych ymlaen at y flwyddyn sydd i ddod

Pob 5 mlynedd, ac fel un o ofynion statudol y Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (2015), rhaid i Fyrddau Gwasanaethau Cyhoeddus baratoi a chyhoeddi asesiad o gyflwr llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol ei ardal. Mae Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwynedd ac Ynys Môn wedi cychwyn ar y broses o adolygu'r Asesiad Llesiant .

Unwaith eto bydd yr Asesiad yn tynnu ynghyd ystod o wybodaeth am gymunedau Ynys Môn a Gwynedd. Golygir hyn y byddwn yn edrych ar waith ymchwil, casglu data ac ymgysylltu efo'n trigolion er mwyn canfod beth sy'n dda am ein cymunedau, a beth sydd ddim cystal. Bydd yn gyfle i ni ystyried heriau a chyfleoedd ein cymunedau, gan roi ystyriaeth i effaith argyfwng Covid-19 a Brexit arnynt.

Mae cydweithio gyda'n cymunedau ar yr asesiadau yn rhan allweddol er mwyn i ni ddeall beth yw eu gwir anghenion. Bydd y wybodaeth a rennir gan ein cymunedau yn cyfrannu at ein hasesiadau llesiant sydd i'w gyhoeddi erbyn mis Mai 2022. Bydd yr asesiad yn llywio blaenoriaethau'r Bwrdd fel rhan o'r Cynllun Llesiant.